

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*Is Everything
Bashert? Chanukah
and the Question of
Divine Providence*

Mrs. Rachel Besser
ד"ר ח' טבת תשס"ט • December 28, 2008

(1) ספר נר מצוה חלק ב - עניני חנוכה

ועוד יש לומר, שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה, בשביל שהיו מנצחים את היונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך ולא היה זה מכחם וגבורתם. ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלחמה שהיו מנצחין ישראל היה מן השם יתברך.

(2) עזרא (פרק א')

(א) ובשנת אחת לכוּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת דְּבַר יְקֹנָק מִפִּי יִרְמְיָה הָעִיר יְקֹנָק אֶת רוּחַ כְּרִשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מְלָכוֹתָיו וְגַם בְּמִקְתָּב לֹאמֹר: (ב) כֹּה אָמַר כְּרִשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מְמַלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְקֹנָק אֶל הַיְשָׁמִים וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: (ג) מִי בָכֶם מִפְּלַעַם עָמָּה יְהִי אֶל הַיּוֹעֵז לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבְּנוּ אֶת בֵּית יְקֹנָק אֶל הַיְשָׁרָאֵל הוּא הָאֵל הַיִּם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: (ד) וְכָל הַנְּשָׂאִר מִפְּלַעַם מוֹת אֲשֶׁר הוּא גֵר שֵׁם יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מִקָּמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְכֹשֶׁף וּבְכֹשֶׁף וּבְכֹשֶׁף הַיִּם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: (ה) וַיִּקְוֹמוּ רָאשֵׁי הָעָבֹת לִיהוּדָה וּבְנֵיהֶם וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לֵכֹל הָעִיר הָאֵל הַיִּם אֶת רוּחוֹ לְעָלוֹת לְבָנוֹת אֶת בֵּית יְקֹנָק אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: (ו) וְכָל סָבִיב תִּיהֶם חֲזָקוֹ בִּידֵיהֶם בְּכָלִי כֶסֶף בְּזָהָב בְּכֹשֶׁף וּבְכֹשֶׁף וּבְכֹשֶׁף וּבְכֹשֶׁף לְבַד עַל כָּל הַתְּנָדָב: (ז) וְהַמֶּלֶךְ כֹּרֶשׁ הוֹצִיא אֶת כָּלִי בֵּית יְקֹנָק אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם: (ח) וַיִּתְּנֵם בְּבֵית אֵל הַיּוֹ: (ט) וַיִּזְצִיאוּם כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל יַד מַתְרַדָּת הַגִּזְרָה וַיִּסְפְּרֵם לְשִׁבְצָר הַנְּשִׂיאִ לִיהוּדָה: (י) וְהָאֵל הַיִּם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם אֲרָבַע מֵשֻׁנִּים אֲרָבַע מֵשֻׁנִּים אֲרָבַע מֵשֻׁנִּים אֲרָבַע מֵשֻׁנִּים: (יא) כָּל כָּלִים לְזָהָב וּלְכֶסֶף חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הֶכֶל הָעֵלָה שִׁבְצָר עִם הָעָלוֹת הַגִּזְרָה מִבְּכָל לִירוּשָׁלַם:

(3) תלמוד בבלי – מס' ביצה (טז).

כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאות שבתות והוצאות יום טוב, והוצאות בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו

(4) תלמוד בבלי – מס' מועד קטן (כח).

אמר רבא: חיי, בני ומזוני, לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזל תליא מילתא. דהא רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן צדיקי הון, מר מצלי ואמי מיתרא, ומר מצלי ואמי מיתרא. רב חסדא היה תשעין ותרתינן שנין - רבה היה ארבעין, בי רב חסדא - שיתין הלולי, בי רבה - שיתין תיכלי. בי רב חסדא - סמידיא לכלבי ולא מתבעי, בי רבה - נהמא דשערי לאינשי, ולא משתכח. ואמר רבא: הני תלת מילי בעאי קמי שמיא, תרתי יהבו לי, חדא לא יהבו לי; חוכמתיא דרב הונא ועותריה דרב חסדא - ויהבו לי, ענותנותיה דרבה בר רב הונא - לא יהבו לי

(5) ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יב

וביאור זה שכל רע שימצא האדם ישוב אל אחד משלושה מינין המין הא' מן הרע הוא מה שיקרה לאדם מצד טבע ההווה וההפסד, ר"ל מאשר הוא בעל חמר, כי מפני זה יארה לקצת בני אדם מומים גדולים ובטול אברים בכלל היצירה, או מתחדשים משנויים שיארכו ביסודות מאויר הנפסד, או הברקים העצומים

המין הב' מן הרעות הוא מה שיארה לבני אדם מקצתם לקצתם, בהתגבר קצתם על קצתם המין הג' מן הרעות הוא מה שימצא כל אחד מבני אדם מפעולתו בעצמו, וזהו הרוב

(6) ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יז

אבל אאמין שההשגחה נמשכת אחר השכל ומדובקת בו, מפני שההשגחה אמנם תהיה ממשכיל ואשר הוא שכל שלם שלמות אין שלמות אחריו, א"כ כל מי שנדבק בו דבר מן השפע ההוא, כפי מה ששיגהו מן השכל, ישיגהו מן ההשגחה, וזהו הדעת הנאות אצלי למושכל ולכתובי התורה

(7) ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נא

ותהיה השגחת הש"י מתמדת במי שהגיע לו השפע ההוא המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו, ועם הפנות מחשבת האדם והשיגו הש"י בדרכים האמתיות ושמחתו במה שהשיג, אי אפשר שיקרה אז לאיש ההוא מן ממיני הרעות, כי הוא עם השם והשם עמו, אבל בהסיב מחשבתו מהשם, אשר הוא אז נבדל מהשם, השם נבדל ממנו, והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאוהו, כי הענין המביא להשגחה ולהמלט מיד המקרה, הוא השפע ההוא השכלי, וכבר נבדל קצת העתים מן החסיד ההוא הטוב, או לא הגיע כלל לחסר ההוא הרע, ולזה אירע לשניהם מה שאירע, והנה התאמתה אצלי זאת האמונה ג"כ מדברי התורה, אמר ית' והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא הלא

על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ומבואר הוא שהסתרת הפנים הזאת אנחנו סבתה, ואנחנו עושים זה המסך המבדיל בינינו ובינו

(8) רמב"ן בראשית פרק יח

(יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה - והנכון בעיני שהיא ידיעה בו ממש. ירמוז, כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל, היא לשמור הכללים. וגם בני האדם מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם. אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו תמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל. כטעם לא יגרע מצדיק עיניו (איוב לו ז). ובאו מזה פסוקים רבים, כדכתיב (תהלים לג יח) הנה עין ה' אל יראיו, וזולת זה

(9) ספר מסילת ישרים פרק כא

אמנם מה שיוכל לשמור את האדם ולהצילו מן המפסידים האלה הוא הבטחון, והוא שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה ט"ז): כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וגו', וכן אמרו (יומא ל"ח): אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא, וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, (בראשית ג): בזעת אפך תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו. על כן (הואיל וכך גזר המלך) אמרו (ספרי): יכול אפילו יושב ובטל (יראה סימן ברכה) תלמוד לומר: בכל משלח ידך אשר תעשה (שצריך אתה להשתדל ולעשות), אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, הוא מה שכתב דוד המלך ע"ה (תהלים כ"ה): כי לא ממוצא וממערב ולא וגו', כי אלהים שופט וגו' ושלמה המלך ע"ה אמר (משלי כ"ג): "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל". אלא הדרך האמיתי הוא דרכם של החסידים הראשונים עושים תורתן עיקר ומלאכתן תפלה, וזה נתקיים בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה ולכו מוכן לחסידות האמיתי ולעבודה התמימה

10) Lubavitcher Rebbe – Letter to Rav Dovber Rivkin

Divine providence involves every particular occurrence that affects man and also that affects inanimate matter, plants, and animals.... As explained by our master, the Baal Shem Tov, not only are all the particular activities of the created beings [controlled by] Divine providence, this providence is the life-energy of the created being and maintains its existence. Moreover, every particular movement of an individual created being has a connection to the intent of the creation as a whole.... A slight movement of one blade of grass fulfills G-d's intent for the creation as a whole.

(11) ספר החינוך מצוה קסט

וכל ענין הסגרין אלו יורה השגחתו ברוך הוא על כל דרכי האדם אחת לאחת, ולפי שהדעות רבות בהשגחת האל על כל ברואיו, יבואו בה הרבה פסוקים במקרא, והרבה מצוות להורות על הענין, מהיותו פינה גדולה בתורתנו. שיש כתות בני אדם יחשבו כי השגחת השם ברוך הוא על כל המינין בפרט, בין אנשים או כל שאר בעלי חיים, ויש מהן כתות יחשבו כי השגחת השם ברוך הוא על כל עניני העולם, בין בעלי חיים או כל שאר דברים, כלומר שלא יתנועע דבר אחד קטן בעולם הזה רק בחפצו ברוך הוא ובגזרתו, עד שיחשבו כי בנפול עלה אחד מן האילן הוא גזר עליו שיפול, ואי אפשר שיתאחר או יקדם זמן נפילתה אפילו רגע, וזה דעת רחוק הרבה מן השכל. ויש כתות רעות יחשבו שלא ישם השגחתו ברוך הוא כלל בכל עניני העולם השפל, בין באנשים או בשאר בעלי החיים, והוא דעת הכופרים, רע ומר. ואנחנו בעלי הדת האמתית, לפי מה ששמעתי, נשים השגחתו ברוך הוא על כל מיני בעלי החיים בכלל, כלומר שכל מין מן המינין הנבראין בעולם יתקיים לעולם לא יכלה ויאבד כולו, כי בהשגחתו ימצא קיום לכל דבר, ובמין האדם נאמין כי השגחתו ברוך הוא על כל אחד ואחד בפרט, והוא המבין אל כל מעשיהם. וכן קבלנו מגדולינו, וגם נמצא על זה הרבה כתובים יורו כי הענין כן.

ולכן הזהירנו התורה כי בהגיע אל האדם החולי הרע, והוא הצרעת, שלא יקחנו דרך מקרה, רק יחשוב מיד כי עוונותיו גרמו, וירחיק מחברת בני אדם כאדם המרוחק מרוע מעשיו, ויתחבר אל המכפר המרפא שבר החטא ויראה אליו נגעו, ובעצתו ובדבריו ובפשפוש מעשיו יוסר מעליו הנגע, כי האל ברוך הוא שמשגיח עליו תמיד יראה מעשה תשובתו וירפאהו, וזהו ענין ההסגרין כמו שאמרנו.

12) Rav Yosef Albo -Sefer HaIkkarim IV:5

...Some [acts] are free, some necessary, and some made up of necessity and freedom. And we must now explain every one of these three kinds of human acts,

Absolutely free acts are those which have the character of contingency, which may be affected by diligence and effort and for which a person deserves praise or blame...The initiative resides in the agent himself and there is no compulsion or hindrance.

Absolutely necessary acts are those which are determined either by the stars or by the providence of God, as we shall see. Human choice has no control over these acts and effort therein is to no purpose...Thus a person may desire to go on a certain journey and is prevented from doing so by suddenly becoming ill. Later those who took the journey are attacked by robbers and put to death, or the ship sinks. It is clear in these cases that the failure of his efforts to go on the journey or to board the ship was a good which saved him from the misfortune of being killed by the robbers or drowned in the shipwreck, by reason of some prior merit of his...Even the person in whose behalf a miracle is performed is not aware of his good fortune. In the same way, evil may befall a person unexpectedly, without his having done anything deserving such punishment...

Acts which are mixed and composed of necessity i.e. decree of fate, and freedom may be illustrated as follows: A person digs a foundation and finds a treasure, or he plants grains and prospers. It is clear that if he had not taken the trouble to dig the foundation or plant the grain, he would not have found the treasure nor had success in his crop...The greater number of human acts which come by way of reward and punishment through divine providence are of this nature. Confusion and perplexity in respect to human affairs is due to the fact that people are ignorant of this matter and do not know that some acts are purely necessary, some are absolutely free, and some are mixed combining necessity and freedom.

13) Rav Soloveitchik – Halachik Man

The fundamental of providence is here transformed into a concrete commandment, an obligation incumbent upon man. Man is obliged to broaden the scope and strengthen the intensity of the individual providence that watches over him. Everything is dependent on him; it is all in his hands. When a person creates himself, ceases to be a mere species man, and becomes a man of God, then he has fulfilled that commandment which is implicit in the principle of providence

14) Rav Soloveitchik – letter to Dr. Dan Vogel from “Out of the Whirlwind”

The gist of my discourse was the Judaism did not approach the problem of evil under the speculative-metaphysical aspect. For such an inquiry would be a futile undertaking. As long as the human mind is unable to embrace creation in its entirety ...it would not succeed in its attempt to resolve the dilemma of evil...Therefore Judaism has recommended that the metaphysical inquiry be replaced by the halakhic ethical gesture. Man should not ask: Why evil? He should rather raise the question: What am I supposed to do if confronted with evil, how should I behave vis-a-vis evil? The latter is a powerful challenge to man and it is the duty of man to meet this challenge boldly and courageously.